

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет	Образотворчого мистецтва	Рівень вищої освіти	Бакалавр
Кафедра	Живопис	Рік навчання	4
Галузь знань	02 Культура і мистецтво	Вид дисципліни	професійна
Спеціальність	023 образотворче мистецтво	Семестри	7,8
ЖИВОПИС У МАЙСТЕРНІ СЮЖЕТНО-ТЕМАТИЧНОЇ КАРТИНИ Семестр 7-8 Вересень – травень			
Викладач	Вінтаєв Ю.М. професор		
E-mail	vintaeva58@gmail.com		
Заняття	За розкладомх		
Консультації	За домовленістю		
Адреса	поверх 2, корпус 1, вул. Мистецтв 8		
Телефон	(057) 706-02-81 (кафедра)		

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

Поза заняттями офіційним каналом комунікації з викладачем є електронні листи (тільки у робочі дні до 18-00). Умови листування:

- 1) в *темі* листа обов'язково має бути зазначена назва дисципліни (переддипломна практика);
- 2) в полі тексту листа позначити курс, групу, ПІБ студента, який звертається (анонімні листи не розглядаються);
- 3) файли підписувати таким чином: *прізвище_ завдання. Розширення: текст — doc, docx, ілюстрації — jpeg, pdf.*

Окрім роздруків для аудиторних занять, роботи для рубіжного контролю мають бути надіслані на пошту викладача. Обговорення проблем, пов'язаних із дисципліною, у коридорах академії не припустимі. Консультації з викладачем в стінах академії відбуваються у визначені дні та години.

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовою для вивчення дисципліни «Живопис сюжетно-тематичної картини» є певний обсяг знань з композиції, рисунку, живопису, прийомів роботи з натури, вміння пошуку та вивчення аналогів. Обов'язковим є достатній рівень навичок роботи з фарбами у техніці акварелі, гуаші, олії, акрилу та роботи графічними матеріалами (олівець).

Студент отримує повну підтримку при опрацюванні матеріалу та підготовки у практичній роботі.

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Показ робіт із методичного фонду. Демонстрація матеріалу за допомогою лабораторних приладів. Ознайомлення студентів з електронними версіями матеріалу з дисципліни «Живопис сюжетно-тематичної картини» та застосування додаткової літератури з дисципліни та методичні наочні матеріали :

1. Методичний наочний посібник з живопису «Пленерний етюд. (З творчого досвіду)». 76 фото авторських етюдів (пол. ол.) 2005р.
2. Наочні матеріали - приклади завдань за темами курсу у спільному телеграм каналі.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ

Виконання завдань з дисципліни «Живопис сюжетно-тематичної картини» студентами 4-го курсу спеціалізації «Образотворче мистецтво» потребує наступні матеріали: папір, полотно, картон 40х50, 50х60, 60х80; пензлі, палітра, акварель, гуаш, акрил, олійні фарби та ін.

МЕТА Й ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Метою дисципліни «Живопис сюжетно-тематичної картини» є оволодіння високою образотворчою художньою культурою, системою засобів вираження художнього образу, здійснення основної задачі вищої художньої школи – підготовки висококваліфікованих фахівців художників-живописців, здатних вирішувати складні творчі питання на основі пізнання сучасної дійсності.

Завдання полягає у

- Виконанні живопису складного натюрморту, пейзажу та постаті людини.
- вивчення закономірностей побудови картинного простору через композиційно-графічне рішення.
- вивчення закономірності передачі живописними засобами форми, матеріальності і фактури натури, знаходження колірних і тональних відношень.
- З'ясування можливостей орнаменту у живописному творі.
- Вивчення закономірностей пластичної мови живопису.

ЗАГАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ:

- **ЗК6.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- **ЗК9.** Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- **ЗК11.** Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

СПЕЦІАЛЬНІ (ФАХОВІ ПРЕДМЕТНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ (СК):

- **СК1.** Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно- просторового та візуального середовища.
- **СК6.** Здатність інтерпретувати смисли та засоби їх втілення у мистецькому творі.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ(ПРН):

- **ПРН1.** Застосовувати комплексний художній підхід для створення цілісного образу.
- **ПРН6.** Застосовувати знання з композиції, розробляти формальні площинні, об'ємні та просторові композиційні рішення і виконувати їх у відповідних техніках та матеріалах.
- **ПРН7.** Відображати морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів образотворчого, декоративного мистецтва та використовувати існуючі методики реставрації творів мистецтва в практичній діяльності за фахом.
- **ПРН8.** Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти (як джерела творчого натхнення) для розроблення композиційних рішень; аналізувати принципи морфології об'єктів живої природи, культурно-мистецької спадщини і

застосовувати результати аналізу при формуванні концепції твору та побудові художнього образу.

- **ПРН15.** Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів.
- **ПРН19.** Знаходити відповідне колористичне рішення у творах станкового живопису.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ «ЖИВОПИС У МАЙСТЕРНІ СЮЖЕТНО-ТЕМАТИЧНОЇ КАРТИНИ»

«Живопис у майстерні сюжетно-тематичної картини» – одна з профільних дисциплін професійної підготовки художника-живописця.

Практична підготовка бакалаврів є невід'ємною складовою навчального процесу, що здійснюється в умовах аудиторії з натури, а також полягає у вивченні аналогів, літератури, методичного фонду кафедри. Організація цього процесу забезпечує фахову підготовку художника-живописця в умовах, наближених до реалій майбутньої професійної діяльності в галузі образотворчого мистецтва, що сприяє успішній мистецькій діяльності.

Згідно з навчальним планом, що ухвалений методичною радою ХДАДМ, дисципліна вивчається протягом 3-го і 4-го року навчання, складається з 4-ох семестрів та 21 кредитів ECTS (630 навчальних годин).

7 СЕМЕСТР

Тема 1 «Вивчення та аналіз живопису постаті людини (оголеної і одягнутої), складного натюрморту, пейзажу, що спрямоване на виявлення простору середовища, на композиційне, пластичне, кольоротональне рішення і вирішення композиційної доменанти».

Змістовний модуль 1.

Завдання 1 практичне завдання містить - **складний натюрморт** (бажано на пленері), яке спрямоване на композиційне, пластичне, кольоротональне рішення з виявленням композиційної домінанти.

Завдання 2 практичне завдання – «Оголена постать» (копія), яке спрямоване на досконалий анатомічний аналіз фігури, гармонізацію і підпорядкуванням оточуючого середовища моделі.

Змістовний модуль 2.

Завдання 1 Практичне завдання – «Одягнена постать в інтер'єрі» на виявлення глибокого простору середовища з фігурою як домінантою у композиційному рішенні полотна.

Завдання 2 Практичне завдання - **Екзаменаційне завдання:** «Оголена жіноча постать» спрямоване на досконалий анатомічний аналіз фігури завдяки тональному та кольоровому моделюванню в конкретному середовищі.

8 СЕМЕСТР

Тема 2 «Живопис оголеної постаті людини на орнаментальному тлі (або з орнаментом на одязі) на основі пошукових етюдів. Завдання спрямоване на досконалий анатомічний аналіз фігури завдяки тональному та кольоровому моделюванню в

загально-декоративнозгормонованій організації полотна. Пленерні етюди пейзажу і натюрморту».

Змістовний модуль 1.

Завдання 1 практичне завдання – Живописне рішення постаті на орнаментальному тлі (або з орнаментом на одязі) на основі пошукових етюдів. З'ясування можливостей орнаменту у живописному творі.

Завдання 2 практичне завдання – етюди оголеної напівпостаті людини.

Змістовний модуль 2

Завдання 1 містить практичне завдання – **пленерні** етюди пейзажу і натюрморту.

Завдання 2 містить практичне завдання - Екзаменаційне завдання. Живопис оголеної постаті людини на тлі декоративних драпірувань.

ФОРМАТ ДИСЦИПЛІНИ

Метод повідомлення нових знань — практична робота в процесі виконання серії завдань. Основна форма вивчення курсу — практичні завдання.

Мета запропонованих завдань — є опанування та вміле використання на практиці основних закономірностей живописної побудови форми живої голови та набуття практичних навичок роботи з матеріалами. Основними дидактичними принципами, покладеними в основу викладання дисципліни є:

- навчання на високому рівні труднощів;
- швидкий темп вивчення навчального матеріалу;
- усвідомлення матеріалу через проживання (активні форми навчання);
- систематична робота над особистісним розвитком студентів.

За термін навчання студенти повинні працювати з поставленою задачею керівником, але без прямих рекомендацій. Роль викладача є більш за все консультативною, тому що викладач виступає в ролі «замовника» той чи іншої роботи студентів.

Розвиток у процесі навчання здійснюється не тільки змістом навчального матеріалу, але й особистістю викладача і стилем спілкування зі студентами.

ФОРМАТ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

- Програмою передбачено рубіжні етапи контролю у формі поточних переглядів етапів процесу роботи виконаних завдань.

Підсумковий контроль засвоєння знань здійснюється у формі перегляду.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Національна	Бали	ECTS	Диференціація А (внутрішня)		Національна	Бали	ECTS
відмінно		A	A+	98–100	задовільно	64–74	D
	90–100		A	95–97		60–63	E
			A-	90–94	незадовільно	35–59	FX
добре	82–89	B			незадовільно (повторне проходження)	0–34	F
	75–81	C					

ПРАВИЛА ВИКЛАДАЧА

Дисциплінарна та організаційна відповідальність. Викладач несе відповідальність за координацію процесу занять, а також створення атмосфери, сприятливої до відвертої дискусії та пошуку необхідних питань з дисципліни. Особливу увагу викладач повинен приділити досягненню програмних результатів навчання дисципліни. В разі необхідності викладач має право на оновлення змісту навчальної дисципліни на основі найновіших досягнень і сучасних практик у відповідній галузі, про що повинен попередити студентів. Особисті погляди викладача з тих чи інших питань не мають бути перешкодою для реалізації студентами процесу навчання.

Викладач повинен створити безпечні та комфортні умови для реалізації процесу навчання особам з особливими освітніми потребами (в межах означеної аудиторії).

Міжособистісна відповідальність. У разі відрядження, хвороби або іншої важливої причини, викладач має право перенести заняття на інший день за умови узгодженості з адміністрацією та існуючим розкладом занять. Про дату, час та місце проведення занять викладач інформує студентів через старосту групи.

ПРАВИЛА ЗДОБУВАЧА

Під час занять студенти повинні обов'язково вимкнути звук мобільних телефонів. За необхідності студент має право на дозвіл вийти з аудиторії. Вітається власна думка з теми заняття, яка базується на аргументованій відповіді та доказах, зібраних під час практичних або самостійних занять.

ПОЛІТИКА ВІДВІДУВАНOSTІ

Недопустимі пропуски занять без поважних причин (причини пропуску мають бути підтверджені необхідними документами або попередженням викладача). Не вітаються запізнення на заняття. У разі пропуску занять, студент має самостійно опрацювати матеріали тем і підтвердити їх опанування відповідними нотатками, а також практичною роботою. Довгострокова відсутність студента на заняттях без поважних причин дає підстави для незаліку з дисципліни і його можливого подальшого відрахування. Додаткові заняття з такими студентами не передбачені. Відсутність практичних завдань на поточних переглядах безпосередньо впливає на зниження підсумкової оцінки.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Під час навчання студенти зобов'язані дотримуватися правил академічної доброчесності. Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. Якщо під час рубіжного контролю визначено плагіат – тобто суттєве запозичення або копіювання в практичній роботі чужих матеріалів, студент не отримає бали за тему. Він зобов'язаний її переробити, в цьому випадку нараховується лише 50% від максимальної кількості балів за цю частину. Якщо факт академічної недоброчесності зафіксований на екзаменаційному перегляді — студент максимально отримує тільки ті бали, що були зараховані за попередні етапи контролю. **Корисні посилання:** <https://zakonodavstvo.com/zakon-ukrajiny/stattya-akademichna-dobrochesnist-325783.html>
<https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-shho-v-uchniv-ta-studentiv-na-dumtsi/>

РОЗКЛАД КУРСУ

Тема	Вид заняття	Зміст	Годин	Рубіжний контроль	Деталі
1.1 складний натюрморт (бажано на пленері), яке спрямоване на композиційне, пластичне, кольоротональне рішення з виявленням композиційної домінанти.	практичні	Короткострокові етюди-пошуки	8	Поточний перегляд	
	практичні	Графічне рішення	8	Поточний перегляд	
	практичні	Колірно-тональне рішення. Завершальний етап з проробкою деталей	8	Поточний перегляд	
1.2 «Оголена постать» (копія), яке спрямоване на досконалий анатомічний аналіз фігури , гармонізацію і підпорядкуванням оточуючого середовища моделі.	практичні	етюди-пошуки	8	Поточний перегляд	
	практичні	Графічне і кольоротональне рішення натури	8	Поточний перегляд	
	практичні	Завершальний етап	8	Поточний перегляд	
2.1 «Одягнена постать в інтер'єрі» на виявлення глибокого простору середовища з фігурою як домінантою у композиційному	практичні	етюди-пошуки	8	Поточний перегляд	

рішенні полотна.					
	практичні	Графічне рішення натури	8	Поточний перегляд	
	практичні	Рішення колірно-тональне	8	Поточний перегляд	
	практичні	Завершальний етап з проробкою деталей	8	Поточний перегляд	
2.2 «Оголена жіноча постать» спрямоване на досконалий анатомічний аналіз фігури завдяки тональному та кольоровому моделюванню в конкретному середовищі.	практичні	етюди-пошуки	8	Поточний перегляд	Екзаменаційне завдання
	практичні	Графічне рішення натури	8	Поточний перегляд	
	практичні	Рішення колірно-тональне	12	Поточний перегляд	
	практичні	Завершальний етап з проробкою деталей	8	Поточний перегляд	
3.1 Живописне рішення постаті на орнаментальному тлі (або з орнаментом на одязі) на основі пошукових етюдів. З'ясування можливостей орнаменту у живописному творі.	практичні	етюди-пошуки	6	Поточний перегляд	
	практичні	Графічне рішення натури	6	Поточний перегляд	

	практичні	Рішення колірно-тональне Завершальний етап з проробкою деталей	12	Поточний перегляд	
3.2 етюди оголеної напівпостаті людини	практичні	етюди-пошуки	6	Поточний перегляд	
	практичні	Графічне рішення натури	6	Поточний перегляд	
	практичні	Рішення колірно-тональне	6	Поточний перегляд	
	практичні	Завершальний етап з проробкою деталей	6	Поточний перегляд	
4.1 плерерні етюди пейзажу і натюрморту	практичні	етюди-пошуки	6	Поточний перегляд	
	практичні	Рішення колірно-тональне	6	Поточний перегляд	
	практичні	Завершальний етап з проробкою деталей	6	Поточний перегляд	
4.2 Живопис оголеної постаті людини на тлі декоративних драпірувань.	практичні	етюди-пошуки	6	Поточний перегляд	Екзаменаційне завдання.
	практичні	Графічне рішення натури	6	Поточний перегляд	
	практичні	Рішення колірно-тональне	6	Поточний перегляд	
	практичні	Завершальний етап з проробкою деталей	12	Поточний перегляд	

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Тема 1	Форма звітності	Бали
1	Поточний контроль	0–40
2	Поточний контроль	0–60

	Всього балів	100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Бали			Критерії оцінювання
	0–20	0–40	
A+	20	40	Студент в повному обсязі опанував матеріал практичного курсу, проявив креативне мислення при виконанні завдань, логічно обґрунтував послідовність виконання необхідних завдань, професійно виконав усі етапи завдання, додатково брав участь у міжнародних або всеукраїнських конкурсах, виставках, фестивалях (отримав відзнаку).
A	17–19	37–39	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, надав додаткові матеріали за темою. Практична подача акуратна, без помилок. Показав відмінні результати під час поточного контролю.
A-	16	36	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, продемонстрував якісний рівень знань та вмінь під час поточного контролю, творчо та якісно виконав усі поставлені завдання.
B	12–15	32–35	Студент добре опанував матеріал теоретичного та практичного курсу, вчасно виконав усі поставлені задачі, творчо підійшов до виконання практичних завдань, але при цьому робота має незначні недоліки.
C	8–11	22–31	Студент в цілому добре опанував матеріал теоретичного та практичного курсу, вчасно та якісно виконав більшість поставлених завдань, але виконана робота має суттєві недоліки (відсутність творчого підходу тощо).
D	4–7	10–21	Студент в недостатньому обсязі опанував матеріал теоретичного та практичного курсу, вирішив в цілому основні поставлені завдання, але виконана робота має значні недоліки (неохайність виконання, відсутність творчого підходу, несвоєчасна подача виконаної роботи тощо).
E	1–3	1–9	Студент в недостатньому обсязі опанував матеріал теоретичного та практичного курсу, не впорався з головними задачами дисципліни, практична робота має багато значних недоліків (неохайність виконання, відсутність творчого підходу, несвоєчасна подача виконаної роботи, значна кількість суттєвих помилок при виконанні завдання, пропуски занять без поважних причин тощо).
	0	0	Пропуск рубіжного контролю

СИСТЕМА БОНУСІВ

Передбачено додаткові бали за активність студента, та творчий підхід під час практичних занять (1-3), виставкова участь у фестивалях та конкурсах (5–8), а також участь у житті групи (1–3). Максимальна кількість балів: 10.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є. А., Шпільчак В. А. Малюнок і живопис: методичні рекомендації. Київ, 1990. 85 с.
2. Боднар О.Я. Золотий переріз і неевклідова геометрія в науці та мистецтві: Монографія. Львів: НВФ «Українські технології», 2005. 198 с.

3. Волковський М. Колір в живописі. Київ: Видавництво В. Шевчук, 2016. 360 с
4. Демиденко О.І., Поддубко К.В. Цілісність зорового сприйняття у живопису натюрморту // Демиденко О.І., Поддубко К.В. «Дизайн-освіта 2009». Харків. ХДАДМ, 2009. С. 82 – 85.
5. Жердзицький В. Живопис: Техніка і технологія: Навч. посібник. Харків: ХДАДМ, 2006. 332 с.
6. Іттен Й. Мистецтво кольору / Ред. О. Плаксій. Київ: ArtHuss, 2022. 96 с.
7. Кафедра живопису ХДАДМ: традиції та сучасність / Міністерство освіти і науки України; Харківська державна академія дизайну і мистецтв; Факультет образотворчого мистецтва; Упор. М.І. Деркач, В.Ю. Гальченко. Харків: ХДАДМ, 2015. 123 с.
8. Марчак В. Про малярство: навчальний посібник. Львів : ФОП Стебляк О.М., 2018. 264 с.
9. Матеріали і техніка олійного живопису : навч. посібник / укладач О. Я. Музика. Умань : ВПЦ «Візаві», 2013. 114 с.
10. Михайленко В. Є., Яковлев М. І. Основи композиції (геометричні аспекти). Київ: Каравелла, 2004. 304с.

Допоміжна

1. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво: Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. 216 с.
2. Попов М. Т. Альбом: рисунок, живопис / М. Т. Попов. К. : ТОВ «Європа Прінт», 2008. 164с.
3. Прищенко С. В. Кольорознавство: навчальний посібник / за ред. проф. Є. А. Антоновича. Київ : Альтерпрес, 2010. 354 с.
4. Прокопович Т. А. Основи кольорознавства : навчальний посібник. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2022. 124 с.
5. Прокопович Т. А., Каленюк О. М., Вахрамєєва Г. І. Основи кольорознавства та декоративно-прикладного мистецтва : навч. посіб. Луцьк: Поліграфічний центр «Друк Формат», ФПО Покора І. О., 2019. 91 с.
6. Техніка і технологія олійного живопису: навч. посібн. / уклад.: Є.В.Беліка, О.І.Конопко. К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 92 с.
7. Хмельовський О.М. Теорія образотворення: Кн. 5. Композиція. Луцьк: Волинська мистецька агенція «Терен», 2005. 408 с.